

Fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark

Konkurrencerådet godkendte fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark^[1] i november 2000 på betingelse af tilsagn. ^[2] Fusionen førte til en øget koncentration indenfor banksektoren med sammenlægning af Danske Bank og BG Bank, og indenfor realkreditsektoren med sammenlægningen af Danske Kredit og RealDanmark. Endelig havde begge selskaber større ejerandele i den finansielle infrastruktur i Danmark. På alle tre områder var der derfor bekymringer for om konkurrencen kunne opretholdes på samme niveau som før fusionen. Fusionen blev dog også set i et mere internationalt perspektiv. Med fusionen blev der etableret en bank, som formentlig bedre kunne klare sig i international konkurrence. Markedet blev dog generelt afgrænset til Danmark, bl.a. som følge af, at Danmark står udenfor Euro-samarbejdet. Samtidig betød fusionen, at selskabet kunne sikre sig en større økonomisk robusthed, og dermed sikre sig en højere kreditværdighed. En højere kreditværdighed betyder, at selskabet kan låne penge billigere – hvilket også vil kunne komme kunderne til gode. Endelig ville en større bank bedre kunne matche meget store erhvervskunder og ikke være så følsom overfor enkeltkunder.

Listen med tilsagn var lang og faldt i 4 grupper:

- For det første blev Danske Banks indflydelse på den finansielle infrastruktur søgt begrænset. Det skete ved at nedbringe bankens aktieandele i Københavns Fondsbørs, Værdipapircentralen og PBS.
- For det andet blev andre pengeinstitutter sikret fortsat adgang til Danske Banks infrastruktur. Det skete ved at andre banker fortsat blev sikret adgang til bankens pengeautomater, banken skulle fortsat tilbyde at servicere mindre pengeinstitutter bl.a. i forbindelse med overførsler til udlandet, clearing mellem pengeinstitutter og afhentning af mønter og sedler.
- For det tredje gav banken tilsagn om ikke at bruge ejendoms klausuler ved salg af filialer og at opgive eneretsaftalen med posthusene. Meningen med disse tilsagn var at lette markedsadgangen for andre pengeinstitutter.
- Endelig var der for det fjerde en række tilsagn, der skulle sikre mere konkurrence ved handel med værdipapirer, herunder tiltag der skulle sikre mere handel over Børsens handelssystem frem for internt i banken.

Konklusion

Danske Bank har gennemført tilsagnene tilfredsstillende – og uden store problemer, når man ser bort fra salget af aktier i PBS. Tilsagnene i denne fusion blev valgt således, at den kumulative virkning af tilsagnene så vidt muligt skulle give tilstrækkelige incitamenter og muligheder for konkurrence fra andre pengeinstitutter mv. Når man ser på udviklingen på markederne efter fusionen, er der ikke tydelige tegn på, at konkurrencen er blevet svækket væsentligt, eller at fusionen har ført til højere forbrugerpriser. Enkelte indikatorer peger i negativ retning i forhold til konkurrencesituationen blandt pengeinstitutter (bl.a. prisindeks for gebyrer og højere indtjening per omkostningskrone). Modsat har rentemarginalen været faldende i længere tid. På værdipapirmarkedet synes der at have været en positiv udvikling, hvor mere af bankens handel i dag sker over Københavns Fondsbørs.

Status for tilsagn

Danske Bank har i løbet af 2002 solgt aktieandele i Københavns Fondsbørs og i Værdipapircentralen. I 2003 blev en aktiepost i PBS afhændet, og Danske Bank har dermed opfyldt denne del af tilsagnene. Salget af (dele af) PBS foregik dog ikke helt problemfrit, idet Danske Bank, i overensstemmelse med tilsagnet, kunne udskille aktiviteter fra PBS, der ikke var væsentlige for infrastrukturen. Dette krævede dog enighed med Konkurrencestyrelsen. Salget af aktieposten førte derfor til omfattende forhandlinger om, hvilke aktiviteter der var væsentlige og ikke-væsentlige for infrastrukturen.

Danske Bank orienterer jævnligt Konkurrencestyrelsen om opfyldelsen af tilsagnene om konkurrenters adgang til Danske Banks infrastruktur frem til udgangen af 2006. Der er fortsat en række banker, som benytter Danske Banks tjenester, jf. tabel 1. Orienteringerne har ikke givet

anledning til kritik fra styrelsens side. Styrelsen har heller ikke modtaget klager over bankens efterlevelse af disse tilsagn.

Tabel 1: Adgang til den fælles infrastruktur for andre pengeinstitutter

	Total 10/2000	Total 05/2001	Total 12/2001	Total 07/2002	Total 02/2004
Danske Bank Business Online / Danske Market Online / BG Officebanking	> 100	> 100	97	119	110
Overførsler fra udland	7	7	7	7	10
Afvikling af udenlandsk fonds	6	6	5	6	8
Afvikling af værdipapirhandler i euro	9	8	10	8	10
Euro-sumclearing via Danske Bank / Indirekte clearing for mindre pengeinstitutter	14	14	13	13	12
Afhentning/levering af mønt og sedler hos pengeinstitutter	152	152	139	149	166

Kilde: Danske Bank.

Danske Bank orienterer ligeledes jævnligt styrelsen om opfyldelse af tilsagnet om ejendomsklausuler. Danske Bank er forpligtet til, når de sælger ejendomme, at følge en særlig salgsprocedure. Det skyldes, at lokalplaner kan indeholde restriktioner for, om en ny ejer må drive bankvirksomhed. Danske Bank havde indtil januar 2003 udbudt ti ejendomme/lejemål efter denne særlige procedure. Af ni ejendomme var blot én solgt til anden bank, mens fire var solgt til ikke finansielle købere. Endelig var der i fire udbud ikke nogle købere. Danske Bank havde endvidere solgt én ejendom til en sparekasse, hvor det ikke var nødvendigt med den særlige salgsprocedure.

Danske Bank har, som tilsagnet kræver, opsagt eneforhandlingsaftalen med Post Danmark med virkning fra 1. oktober 2008. Post Danmark er i den forbindelse fritstillet til at opsige aftalen fra 1. oktober 2005. Denne mulighed har Post Danmark dog ikke ønsket at benytte, hvilket bevirker, at aftalen løber til 1. oktober 2008.

Den sidste del af tilsagnene var rettet mod værdipapirmarkedene. Danske Bank har løbende orienteret Konkurrencestyrelsen om gennemførelsen af tilsagnene. Danske Bank forpligtede sig bl.a. til at placere mindst 50 pct. af sine ordrer af aktier og obligationer noteret på Fondsbørsen hos eksterne markedsdeltagere. Banken har opfyldt dette hvert eneste år bortset fra det første år 2001, hvor banken kun opfyldte tilsagnet på årsbasis og ikke kvartalvis, jf. tabel 2.

Tabel 2: Placering af handler hos eksterne markedsdeltagere

	4.kvt. 2000	2001	2002	2003
Aktier	53 pct.	58 pct.	64 pct.	65 pct.
Obligationer	33 pct. ¹	51 pct.	55 pct.	57 pct.
Repo-obligationer	61 pct.	58 pct.	60 pct.	66 pct.

Note 1: Tilsagnet blev afgivet i november 2000 og kunne derfor først sættes i værk derefter.

Kilde: Danske Bank.

I et andet tilsagn har Danske Bank forpligtet sig til at offentliggøre, hvor stor en del af bankens handel med aktier, obligationer og investeringsbeviser der sker over handelssystemerne på Københavns Fondsbørs, bankens handelssystem, andre børssystemer samt udenfor disse. Særligt handlen med aktier og investeringsbeviser har ændret sig noget siden fusionen og sker i dag i højere grad udenfor bankens eget handelssystem, jf. tabel 3.

Tabel 3: Værdipapiromsætning i pct.

	Obligationer				Aktier				Investeringsbeviser			
	4.kvt. 2001	2002	2003		4.kvt. 2001	2002	2003		4.kvt. 2001	2002	2003	
	2000				2000				2000			
Bankens handelssystem ¹	57	53	49	49	50	40	18	15	90	87	83	80
Københavns Fondsbørs ²	8	6	7	7	35	54	65	79	10	11	13	20
Andre børssystemer ³	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Uden for disse systemer ⁴	35	41	44	45	15	7	17	6	n.a.	n.a.	4	2

Note 1: Handel over bankens strakshandelssystem, gennemsnitskurshandler og indberetninger (alle handler indberettes til Københavns Fondsbørs).

Note 2: Elektronisk matching, herunder kommissionshandel.

Note 3: Handel over andre børssystemer.

Note 4: Telefonisk matching mellem prisstillere på Børsen.

Kilde: Danske Bank.

Udover de tiltag, der blev sat i værk som følge af tilsagnene, henvendte Konkurrencerådet sig til Fondsbørsen med anbefalinger til at forbedre konkurrencesituationen på værdipapirmarkedet. Det førte til, at Fondsbørsen nedsatte en arbejdsgruppe som offentliggjorde en rapport "Handel for private investorer, juni 2001". Desuden blev en række tiltag gennemført, der skulle styrke handlen på fondsbørsen.

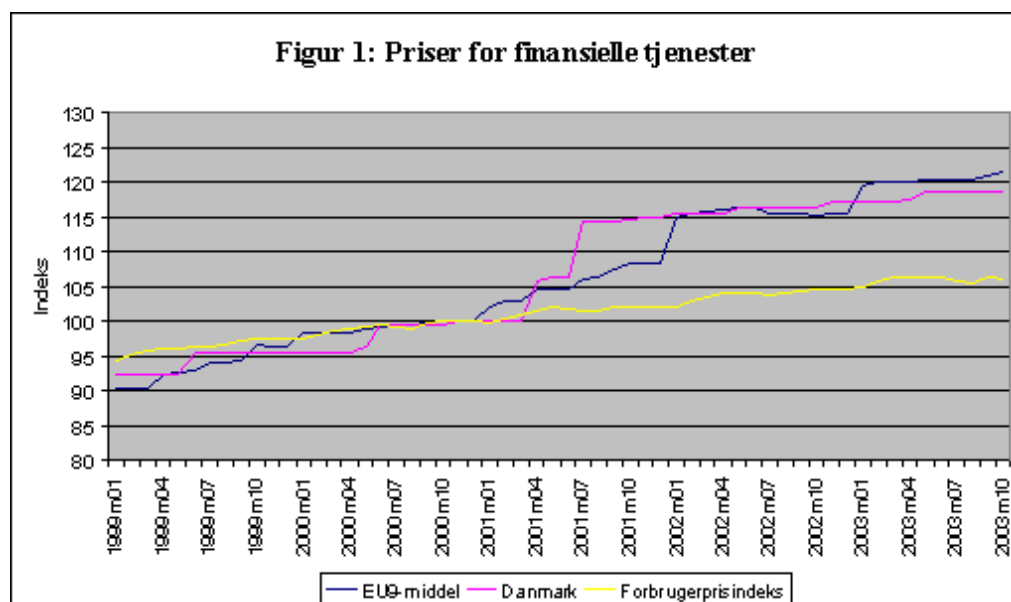
Overordnet må det vurderes, at Danske Bank på tilfredsstillende måde har gennemført de afgivne tilsagn. Det er naturligvis vanskeligt at vurdere i hvor høj grad tilsagnene har haft en effekt. Men

man kan observere, at der særligt på markedet for værdipapirer formentlig er sket en positiv udvikling for konkurrencen via den øgede eksterne handel.

Markedsudvikling for pengeinstitutter

Det er næppe muligt at finde én korrekt pris for tjenester fra pengeinstitutter, der kan give et overblik over prisudviklingen siden fusionen. Det skyldes, at pengeinstitutterne både har indtægter via rentemarginalen (forskellen mellem indlåns- og udlånsrenten) og gebyrindtægter. Der vil derfor i det følgende blive set på en række forskellige prisindikatorer, der samlet kan give et overblik over prisudviklingen.

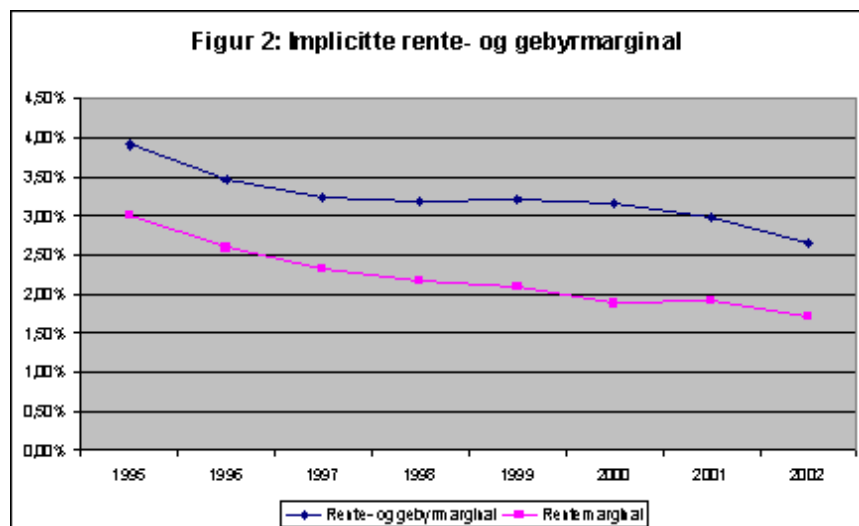
Prisen på finansielle tjenester er i Danmark steget en del mere end den generelle udvikling i forbrugerprisindekset siden fusionen fandt sted i november 2000. Den danske pris er dog kun steget knap så meget som gennemsnittet for alle EU9-lande, jf. figur 1. Indekset er steget kraftigt ca. ½ år efter fusionens godkendelse – hvilket kunne være en konsekvens af fusionen. Prisen for finansielle tjenester indeholder dog kun gebyrindtægter og ikke rentemarginal-indtægter. Stigningen kan derfor sandsynligvis forklares ved, at bankerne nu i højere grad ønsker at få indtjening gennem gebyrer og ikke via rentemarginalen.

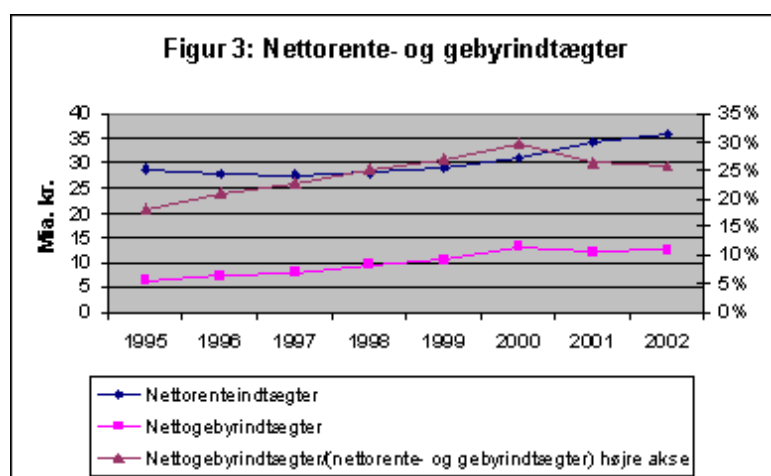
Note: Indeks er sat til 100 for november 2000, den måned hvor fusionen blev godkendt. Den lodrette streg markerer tidspunktet for fusionens godkendelse.

Kilde: Danmarks Statistik.

Ser man på den implicitte rentemarginal, er der derimod sket et fald gennem en længere periode fra 3 pct. i 1995 til 1,7 pct. i 2002, jf. figur 2. Der er for denne pri-sindikator ikke nogen tegn på negative konsekvenser af fusionen for forbrugerne.

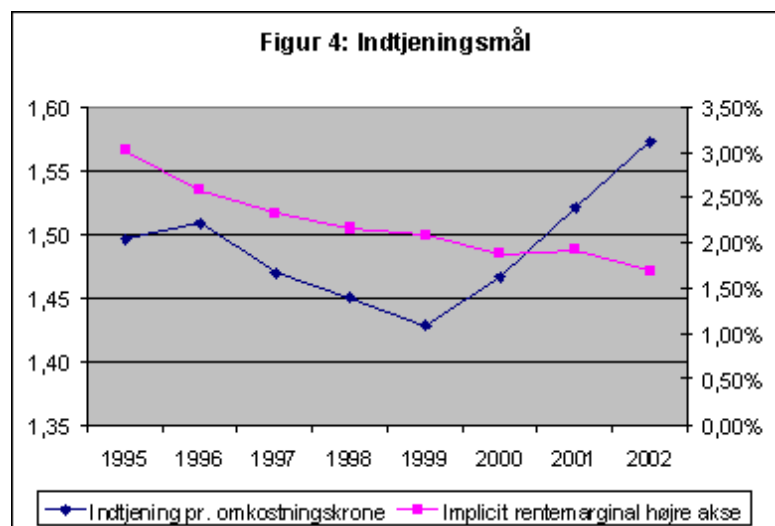
Kilde: Finanstilsynets hjemmeside <http://www.ftnet.dk/> samt egne beregninger.

Kilde: Finanstilsynets hjemmeside www.ftnet.dk samt egne beregninger.

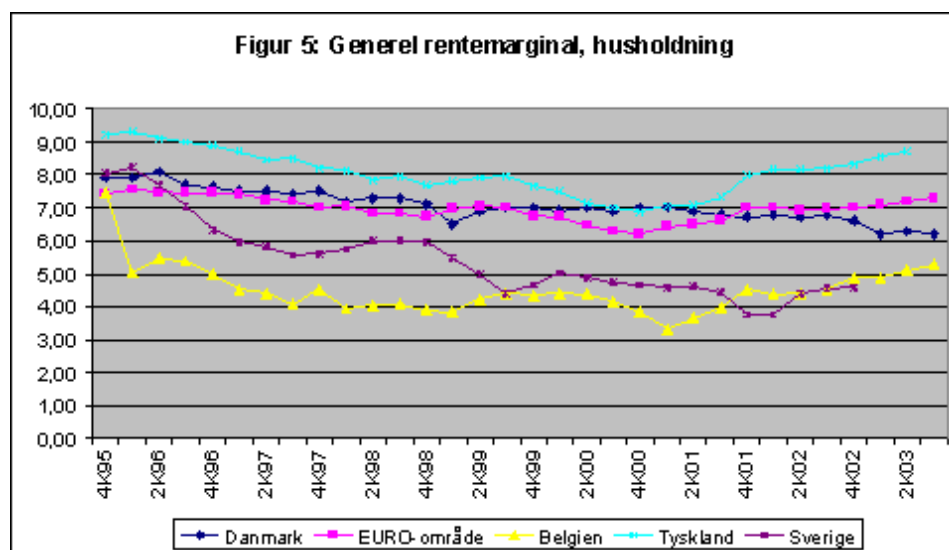
Faldet i den implicitte rentemarginal bør også sammenlignes med pengeinstitutternes generelle indtjening. Et ofte brugt mål er indtjening per omkostningskrone. Der har de seneste 3 år været en større stigning i dette indtjeningsmål for pengeinstitutterne. Det skyldes dels, at indtægterne generelt er steget, og at det har formentligt være muligt at rationalisere i sektoren. En medvirkende årsag kan være, at gebyrer har betydet at kunderne nu i højere grad efterspørger tjenester, der ikke er så omkostningsfulde for bankerne, og dermed har pengeinstitutterne kunne spare omkostninger.

Faldet i rentemarginalen har altså ikke betydet, at bankernes indtjening er faldet – den er derimod steget. Den faldne priser via rentemarginalen bliver altså mere end opvejet af øgede indtægter via gebyrer og lavere (relative) omkostninger.

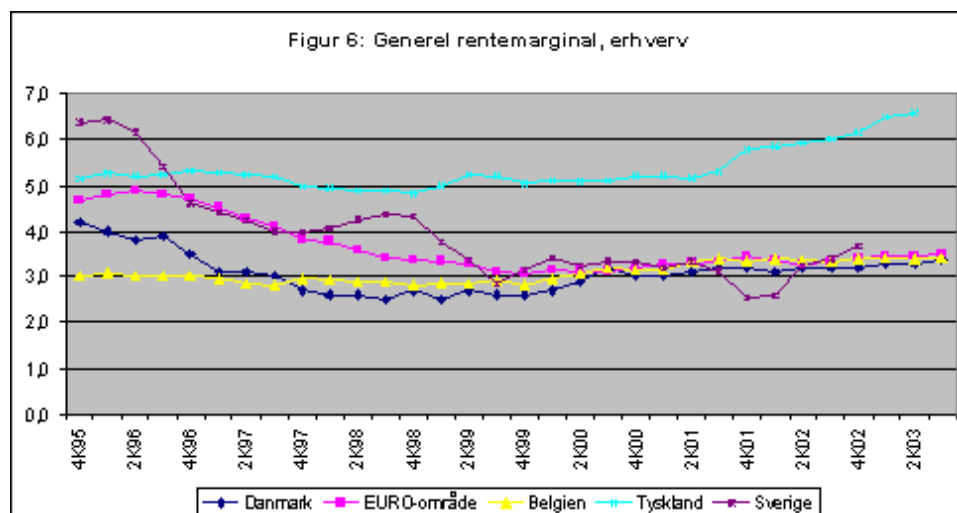

Kilde: Finanstilsynets hjemmeside <http://www.ftnet.dk/> samt egne beregninger.

De danske pengeinstitutters rentemarginaler over for hhv. husholdninger og erhverv har de seneste år udviklet sig som gennemsnittet for Euro-området. Rentemarginalen for husholdninger er endda det seneste års tid faldet relativt til Euro-området. Beregningerne er dog forbundet med nogen usikkerhed og man skal derfor være varsom med konklusionerne. Der er dog ikke noget, der tyder på, at rentemarginalen har udviklet sig ugunstig for kunderne i Danmark i forhold til landene i Euro-området, jf. figur 5 og 6.

Kilde: ECB og egne beregninger.

Kilde: ECB og egne beregninger.

Når man ser på prisindikatorerne under ét, er det derfor vurderingen, at fusionen ikke har haft negative konsekvenser på det generelle priseniveau. Omvendt synes de besparelser, som fusionen har medført, nu heller ikke at være kommet forbrugerne til gode i form af væsentlige prisfald.

Fusionen førte til en øget koncentration i banksektoren, hvilket kan ses af en væsentlig stigning i HHI fra 2183 til 2994. Målet for koncentrationen er dog forbundet med en del usikkerhed, da de kun medtager danske pengeinstitutter, ligesom der ikke er korrigeret for danske pengeinstitutters aktiviteter i udlandet via filialer. Man skal derfor være varsom med konklusioner baseret alene ud fra disse tal. Tallene for koncentrationen egner sig bedst til sammenligning over tid. De største pengeinstitutters markedsandel har i perioden 1998-2002 været nogenlunde stabil med en mindre opadgående tendens, jf. tabel 4. Derimod synes de mindste banker at have tabt markedsandele de sidste fem år.

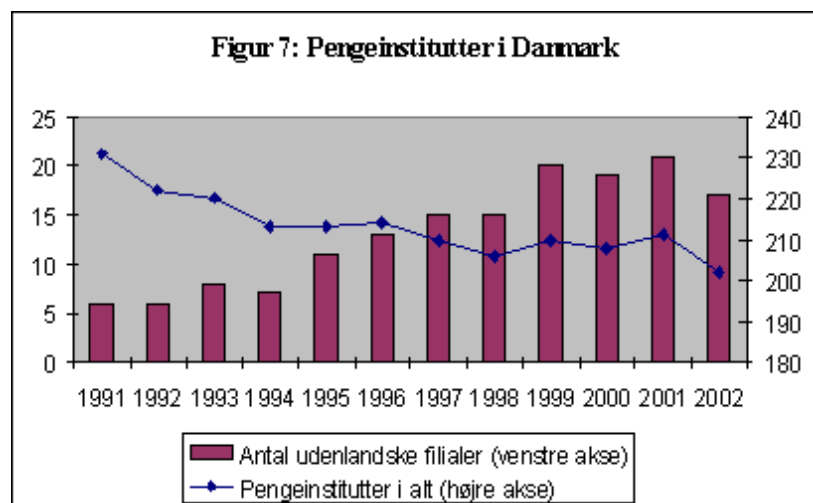
Tabel 4: Koncentrationen for pengeinstitutter

	1998	1999	2000	2001	2002
Hirschman-Herfindahl indeks	2.084	2.106	2.183	2.994	3.181
Danske Bank, BG Bank og Nordea ¹	72,1	71,2	71,2	71,7	74,2
Andre gruppe 1 ¹	11,2	12,2	12,5	11,8	10,9
Gruppe 2 ¹	10,8	10,9	10,8	10,8	9,9
Gruppe 3 ¹	5,9	5,8	5,6	5,6	5,0

Note 1: Markedsandel i pct. målt ved udlån. Gruppe 1 udgøres af de største danske pengeinstitutter, gruppe 2 er de mellemstore pengeinstitutter og gruppe 3 er de mindste pengeinstitutter.

Kilde: Finanstilsynet.

Konkurrencen kan naturligvis også blive skærpet fra udenlandske selskaber. Der har dog ikke været en væsentlig udvikling i antallet af udenlandske filialer i Danmark, jf. figur 7. Tværtimod synes udviklingen at være stagneret siden 1999. Finansrådet har dog anført overfor Konkurrencestyrelsen, at der er sket en stigning i grænseoverskridende aktiviteter og at de nedlagte filialer i vidt omfang er erstattet af repræsentationskontorer. Antallet af danske pengeinstitutter er generelt faldet siden 1991.

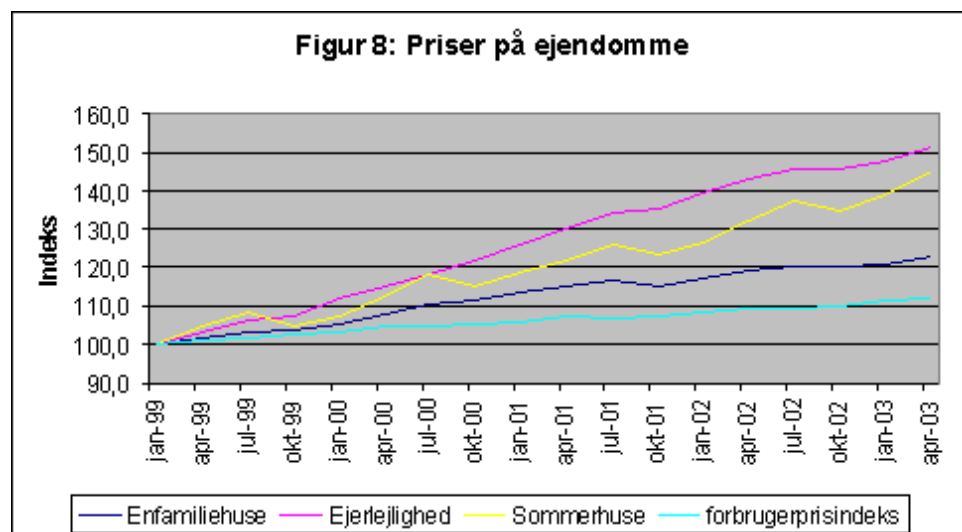
Kilde: Finansrådets hjemmeside www.finansraadet.dk.

Realkreditsektoren [3]

Den reelle pris for et realkreditlån bestemmes af administrationsbidraget til kreditinstituttet. Bidraget dækker omkostningerne ved låneformidlingen, hensættelser til tab, administration af lånet mv. Bidraget svarer til pengeinstitutternes rentemarginal, og det beregnes som en procentdel af obligationsrestgælden af det lån, som optages i realkreditinstituttet og opkræves i hele lånets løbetid. Derudover opkræves en række gebyrer i forbindelse med selve låntagningen til konvertering, indfrielse mv.

Bidragssatsen har været uændret blandt realkreditinstitutterne siden 1996, hvilket normalt er et tegn på at markedet er meget fastlåst. Denne fastlåsnings skyldes givetvis, at der er en naturlig høj grad af gennemsigtighed af priser, og at kunderne ikke hurtigt vil reagere på prisændringer. Et kreditinstitut, der vælger at sætte prisen ned, vil derfor ikke kunne regne med at få mange flere nye kunder før konkurrenterne vil kunne nå at matche deres pris. Kreditinstitutterne bruger derfor ikke bidragssatsen som en væsentlig konkurrenceparameter.

Der er tale om en reel prisstigning, selvom bidragssatsen har været uændret. Det skyldes, at priserne på ejendommene har steget væsentlig mere end det generelle forbrugerprisindeks, jf. figur 8. Kunderne har derfor i gennemsnit skulle låne flere penge til et boligkøb og dermed også betalt mere i bidrag til realkreditinstituttet. En del af bidraget skal dog dække hensættelser og tab, som alt andet lige også vil stige når udlånet stiger. Men den resterende del af bidraget skal gå til dækning af omkostningerne, som må forventes at stige i takt med forbrugerprisindekset.

Kilde: Danmarks Statistik.

Realkreditinstitutterne indtjening i de senest år har været god, jf. tabel 5. Bl.a. er indtjeningen per omkostningskrone steget fra ca. 2,5 for årene 1998-2002 til 3,14 for første halvår af 2003. Dette er samtidig væsentligt over pengeinstitutternes indtjening per omkostningskrone.

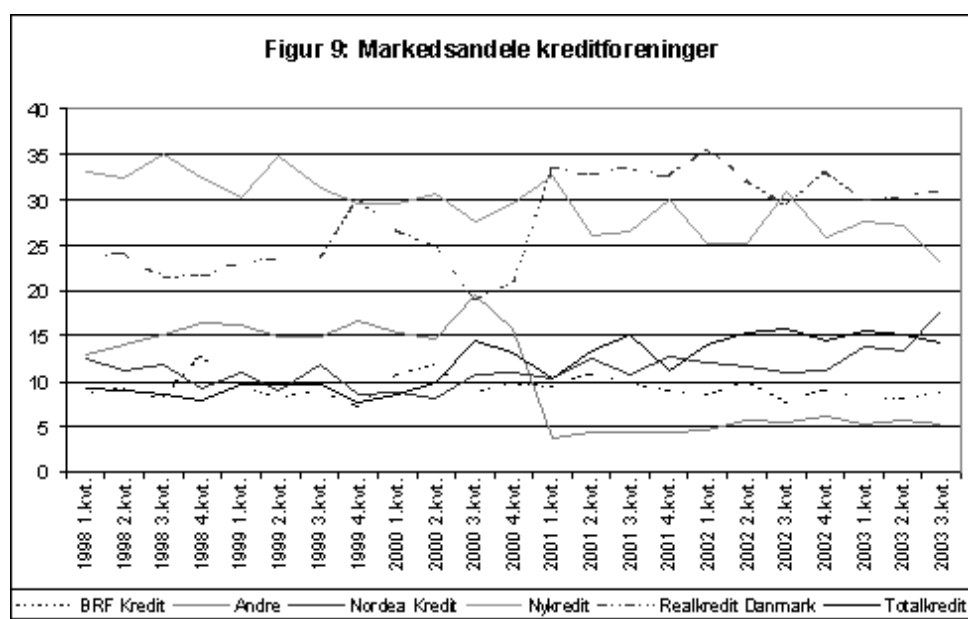
Tabel 5: Udvalgte indtjeningsmål for realkreditinstitutter

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Indtjening per omkostningskrone	2,87	2,31	2,66	2,57	2,54	3,14 ¹
Nettorente- og gebyr indtægter i mio. kr.	9,750	9,743	9,153	10,411	10,900	-
Bidrag i mio. kr.	4,512	4,837	5,324	5,647	6,137	-

Note 1: Tallet gælder for 1. halvår 2003.

Kilde: Finanstilsynets hjemmeside <http://www.ftnet.dk/> .

Realkreditinstitutternes markedsandele har ikke ændret sig meget i perioden efter fusionen mellem Danske Bank og RealDanmark og til fusionen mellem Nykredit og Totalkredit, jf. figur 9. De mindre realkreditinstitutter formår at holde deres markedsandele og kun Nordea Kredit har vundet større markedsandele indenfor det seneste års tid.

Kilde: Realkreditrådet.

Indikatorerne viser generelt ikke tegn på at fusionen har forværret konkurrencen på markedet og at forbrugerne er blevet mødt med væsentlige prisforhøjelser. Men de giver samtidig et indtryk af, at konkurrencen i sektoren er fastlåst.

Udvalgte konkurrencesager efter fusionen

Formidlingen (dvs. salget) af realkreditlån foregår i stort omfang gennem ejendomsmæglerne. Det er derfor en stor konkurrencemæssig fordel for realkreditselskaberne at have faste formidlingsaftaler med ejendomsmæglerkæderne. Ejendomsmæglerkæden Home er tilknyttet RealDanmark.

Efter fusionen har Konkurrencerådet godkendt en række formidlingsaftaler, som RealDanmark ville indgå med lokale ejendomsmeglere i Danmark. Aftalerne omhandler bl.a. fastsættelsen af provision og salgsmål, når ejendomsmæglerne uden for home-kæden formidler lån til RealDanmark. Problemet i aftalerne var, at provisionen kan stige, når en mægler formidler flere lån. Det kan give en konkurrencebegrænsende indlåsningsvirkning.

Konkurrencerådet vurderede, at aftalerne alligevel ikke var i strid med konkurrenceloven, da de kun retter sig mod få pct. af markedet, og ikke forhindrer ejendomsmæglerne i at formidle lån til andre realkreditinstitutter end RealDanmark. Konkurrencerådet besluttede dog samtidig, at provisionshonorarerne skulle offentliggøres, da øget gennemsigtighed herom vil kunne fremme konkurrencen mellem låneformidlerne. RealDanmark ankede denne del af afgørelsen til Konkurrenceankenævnet, hvorfor en offentliggørelse af honorarerne afventede ankenævnets stillingtagen. Afgørelsen blev siden stadfæstet af Konkurrenceankenævnet.

[1] I forbindelse med denne rapport, er der også udarbejdet en analyse af børsmarkedets reaktion på fusionen. Konklusionen i analysen – der skal tages med nogen forbehold – er, at markedet anså fusionen for at være konkurrencebegrænsende, og at tilsagnene ikke helt var tilstrækkelige for at opveje fusionens virkning. Baggrundsrapporten med børsmarkedetsanalyse kan findes på Konkurrencestyrelsens hjemmeside www.ks.dk.

[2] Fusionsrapporten, der lå til grund for Rådets afgørelse, kan findes på www.ks.dk/publikationer/konkurrence/2000/dk-bank/

[3] For en nærmere analyse af konkurrenceforholdene i Realkreditsektoren se også Konkurrencestyrelsens afgørelse i fusionen mellem Nykredit og Totalkredit på: <http://www.ks.dk/publikationer/konkurrence/2003/nykredit/>.